

(Vis, Korčula), te dao prikaz slike hrvatskih zemalja, prvenstveno istočnojadranskog prostora, kroz pera zapadnoeuropskih putopisaca. U završnom potpoglavlju autor je obratio pažnju na utjecaje iz zapadnoeuropskih zemalja kojima su bili zahvaćeni hrvatski krajevi u ideološko-političkom pogledu, te na polju kulture i umjetnosti (književnici, slikari, kazališni djelatnici), te zaključuje kako su hrvatske zemlje na svim poljima društvenog i kulturnog života u 19. st. pripadale zapadnoeuropskom kulturnom krugu. Poglavlje autorice Zdravke Zlodi *Hrvati i slavenski svijet u 19. stoljeću* (655-690) obrađuje međuslavensku uzajamnost i slavensku ideju kroz potpoglavlja o slavenofilstvu kao temelju međuslavenske suradnje, o počecima političke i kulturne suradnje slavenskih naroda, o slavenskoj ideji u okviru preporodnih gibanja, o međuslavenskoj suradnji u prijelomnoj 1848./1849.-oj godini i u razdoblju do Austro-Ugarske nagodbe 1867., te o slavenskoj uzajamnosti na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Posljednje poglavlje treće cjeline knjige jest ono Zlatka Hasanbegovića *Banska Hrvatska i Osmansko Carstvo u 19. stoljeću* (691-706) a koje obrađuje kontakte, odnose i političke stavove hrvatske strane prema Osmanskom Carstvu. U prvom potpoglavlju autor govori o dodirima na graničnom i preko-graničnom području duž granice Habsburške Monarhije po završetku osmanske vladavine u hrvatskim zemljama. Autor potom razlaže odnos ideologije ilirizma i hrvatske jugoslavenske ideologije prema Osmanskom Carstvu i istočnom pitanju, te potom odnos ideologije pravaštva, odnosno njezinog utemeljitelja Ante Starčevića prema Bosni i istočnom pitanju.

Knjiga je opremljena bogatim ilustrativnom materijalom i kartama, te Kazalom osobnih imena (707-720), koje je izradio Ivan Šutić i Kazalom zemljopisnih pojmova (721-739), koje je izradio Boris-Leonardo Fučkar, što omogućava lakše olakšava snalaženje u ovakvom tipu izdanja.

Zaključno možemo reći da svojom sveobuhvatnošću te novim pristupom obrade sintetske povijesti "dugog" 19. st., ovo izdanje predstavlja značajnu novinu u domaćoj historiografiji. Ona, s jedne strane, zahvaljujući jasnoj strukturi daje pregledan uvid u razna historiografska pitanja, dok istovremeno s druge strane daje temelj za daljnja znanstvena istraživanja raznih segmenata obuhvaćenih u pojedinim cjelinama, jer se nakon svakog poglavlja nalazi popis izvora i literature koji mogu poslužiti kao poticaj za daljnji rad. Ovakvim karakteristikama ona će zasigurno pronaći svoje čitateljstvo, ne samo unutar stručnih krugova znanstvenika i profesora povijesti i srodnih znanosti, već i među širom publikom, od studenata i učenika do čitatelja zainteresiranih za hrvatsku povijest i kulturu.

Tihana Luetić

Hercegek és hercegségek a középkori Magyarországon [Hercezi i herceštva u srednjovjekovnoj Ugarskoj], ur. Attila Zsoldos, Városi Levéltár és Kutatóintézet, Székesfehérvár 2016., 226 str.

U 2014., Gradski arhiv i Istraživački institut u Stolnom Biogradu odlučili su pokrenuti niz događanja kao pripremu budućeg znanstvenog skupa kojim će se u 2022. proslaviti 800. obljetnica Zlatne bule kralja Andrije II. Biennialni susreti slijedili su jedan za drugim svake druge godine od 2014. do danas, a institut je odlučio da u njima proslavi značajne događaje koji su se dogodili 800. godina ranije od svakog od njih. Za početak, odbor izabrao krunidbu hercega Bele, budućeg kralja Bele IV., za mladog kralja Ugarske u 1214. kao prvi takav događaj i posvetio znanstveni skup srednjovjekovnoj povijesti hercega i herceštva u Ugarskoj. Dvi-

je godine kasnije, ovaj svezak, koji je uredio Attila Zsoldos, je objavljen i u njega su uključeni ne samo referati održani na skupu nego i diplomatarij isprava 14. stoljeća koje su izdali ugarski hercezi i herceginje. Svezak počinje uvodom Attila Zsoldosa (7) u kojem urednik opisuje pozadinu znanstvenog skupa i planove organizatora. Prva studija u svesku također pripada Zsoldosu i nosi naslov *Ugarski hercezi i herceginje razdoblja Arpadovića (9-24)*. Autor analizira više aspekata povijesti hercega, herceginja i herceštava u Ugarskoj, uključujući krunidbe prijestolonasljednika za vrijeme živih kraljeva, različite teritorijalne koncepte herceštava za vrijeme razdoblja Arpadovića, obrazovanje hercega, herceški dvor i gotovo potpuno nepoznati i zbog škrтости izvora gotovo neistraživi život herceginja u Ugarskoj. Sljedeću studiju napisao je Dániel Bagi pod naslovom *Novi mogući pristupi analizi jedanaestostoljetne povijesti herceštva (25-57)*. Bagi prvo prikazuje rasprave o postanku ustanove ranih herceštava u Ugarskoj pokazujući dva glavna stajališta koja su formulirali Gyula Kristó i György Györffy. Prema njima, ugarsko herceštvu u jedanaestom stoljeću je ili rezultat suvremenih društvenih struktura ili nasljeđe ugarske povijesti 10. stoljeća. Autor analizira okolnosti formacije herceštva, njegov pretpostavljeni datum, njegove lokalne karakteristike i promjenjivu moć jedanaestostoljetnih hercega te ih uspoređuje s merovinškim, franačkim i suvremenim poljskim i češkim primjerima. On konačno zaključuje da se nastanak herceštva ne može pronaći niti u ranim tradicijama niti u suvremenim društvenim utjecajima, nego je formiranje herceštva bilo obiteljski poduhvat kraljevske dinastije. Bagijevom slijedi rad Marte Font pod naslovom *Herceg Rostislav na dvoru kralja Bele IV. bavi se mjestom i ulogom Rostislava Mihajlovića u Ugarskoj sredine 13. st. (59-79)*. Autor prvo opisuje Rostislavovo porijeklo, ulogu u Galiciji i odnos prema ugarskim kraljevima, potom analizira njegovu karijeru u Ugarskoj. Font zaključuje kako je Rostislav, kao dosljedni pristaša kralja Bele IV. u unutrašnjim problemima, organizirao mačvanski banat prema modelu ugarskih herceštva (Slavonija, Erdelj). Rostislav je također pokušao ostaviti tu novoorganiziranu pokrajinu svojim sinovima, ali su ugarski baruni ubili njegovog nasljednika hercega Belu i spriječili nastanak dinastičke, herceške, pokrajine u južnoj Ugarskoj. Nakon te tri studije koje se bave razdobljem Arpadovića, sljedeća studija vodi čitatelje u anžuvinsko razdoblje. Rad Éve B. Halász bavi se s hercegom Stjepanom (1332-1354) (81-93). Autorica istražuje Stjepanovu ulogu u upravi Ugarske kao člana kraljevskog savjeta, transilvanskog vojvode i slavonskog hercega, te dinastičke borbe nakon njegove smrti 1354. Rad Tibora Neumanna *Hercezi u kasnosrednjovjekovnoj Ugarskoj (95-112)* fokusira se na tri hercega iz 15. i 16. st. – hercega Ivaniša Korvina, hercega Lovru Iločkog i Emerika Perényi – koji nisu pripadali vladajućoj dinastiji. Neumann istražuje njihov život i karijerni put i zaključuje kako su ti hercezi, unatoč držanju hercegskog naslova, bili samo članovi aristokracije i njihovi ih naslovi nisu stavljali ispred drugih ugarskih baruna. Herceški naslov značio je samo ceremonijalni i diplomatski prestiž, ali su odnosi moći bili zapravo određeni bogatstvom, posjedima i barunskim položajima. Posljednja studija u svesku pripada Tamásu Pálosfalviu, koji istražuje povijest hercega sv. Save u Ugarskoj (113-127). Pálosfalvi prvo pokazuje komplicirane unutrašnje odnose u Bosni u kontekstu ugarskih i osmanskih osvajanja i potom istražuje kako je Hercegovina sv. Save uspostavljena i kako njezini hercezi postaju dio ugarskog plemstva u Slavoniji. Autor zaključuje da su hercezi sv. Save bili na razini dobrostojećeg ugarskog plemstva, a da je veličina njihovih posjeda bila puno manja od teritorija ugarskih hercega. Jedina stvar koju su mogli upotrijebiti kako bi pojačali svoj status bila je geopolitička važnost obitelji na jugozapadnom Balkanu. Na kraju sveska, Éva B. Halász objavljuje zbirku isprava ugarskih hercega i herceginja 14. st. (131-209). Ta zbirka izvora sadrži 88 isprava iz razdoblja između 1349 i 1395, koje objavljuje

cjelovito na latinskom izvorniku s kratkim registima na mađarskom i znanstvenim aparatom koji sadrži podatke o vanjskim karakteristikama isprava i donosi informacije o prijepisima, spomenima u drugim ispravama, ranijim izdanjima ili ranije objavljenim registima. Na kraju sveska donosi se indeks osobnih i geografskih imena (211-225).

Zbornik je istovremeno zbirka vrlo kvalitetnih studija i ujedno i pravo kritičko izdanje izvora. Autori pokrivaju povijest ugarskih hercega i herceginja od početaka ugarskog kraljevstva do kasnog srednjeg vijeka i bave se različitim aspektima povijesti ove ustanove u Ugarskoj. Dok neki autori pružaju zaokruženi pregled hercegških uloga, teritorija ili moći (Zsoldos, Bagi), drugi se usredotočuju na jednog (Font, B. Halász) ili nekoliko hercega (Neumann, Pálosfalvi) preko kojih osvjetljaju karakteristike i promjene u razvoju ustanove kroz stoljeća koja istražuju. Svezak može biti zanimljiv i za hrvatske medieviste, jer je nekoliko studija povezano s poviješću Hrvatske, budući da većina autora istražuje herceštvo ili hercege Slavonije ili osobe koje se može povezati s južnim područjima Ugarske i Balkanom.

Judit Gál

Medieval East Central Europe in a Comparative Perspective: From Frontier Zones to Lands in Focus, ur. Gerhard Jaritz – Katalin Szende, Routledge, London – New York 2016., 265 str.

Kako termin "Istočna Srednja Europa" ostaje fluidan ne samo geografski, nego također povijesno, politički i kulturno, rasprave držane na međunarodnom znanstvenom skupu 'A Forgotten Region? East Central Europe in the Global Middle Ages' (Central European University, Budapest, 2014.) nadahnule su njegove sudionike na objavu zbornika radova *Medieval East Central Europe in a Comparative Perspective: From Frontier Zones to Lands in Focus*, koji su uredili Gerhard Jaritz i Katalin Szende. Povrh 15 eseja organiziranih tematski u pet blokova, zbornik uključuje *Popis ilustracija (IX-XI)*, *Bilješke o autorima (XI-XIV)*, *Zahvale (XIV)* i *Kazalo (257-265)*.

Tri priloga u prvom bloku pod naslovom *What is East Central Europe (7-44)* proučavaju pristupe definiranju ove regije. Pregled Nore Berend *The mirage of East Central Europe: historical regions in a comparative perspective (9-23)* smješta modernu konstrukciju termina "Istočna Srednja Europa" u kontekst političkog diskursa i posljedično kritizira provincijalizaciju polja povijesnih istraživanja. Drugo, Marta Font u radu *The emergence of East Central Europe and approaches to internal differentiation (24-36)* uspoređuje regiju s katoličkim i pravoslavnim carstvima u 13. st. i referira se na nju kao "Središnju Europu" ili "Europu u sredini", uključujući u nju Kievsku Rusiju. Posljednji esej u tom bloku, *The notion of 'Central Europe' in Russian historical scholarship (37-44)* Anne Kuznetsove, uvodi analize ruskih istraživača od 19. st. nadalje, koji su uglavnom regiju proučavali kroz naočale slavističkih studija upotrebom etno-lingvističkih i marksističkih metoda, isključujući Mađarsku iz njezinog okvira.

Drugi blok sveska – *Political practices (45-77)* otvara članak Stefana Burkhardta *Between empires: South-Eastern Europe and the two Roman Empires in the Middle Ages (47-61)*. Burkhardt analizira političke odnose između Svetog Rimskog Carstva i Bizanta i konceptualizira Istočnu Srednju Europu i talijanske srednjovjekovne države kao regiju među carstvima, predlažući četiri kriterija za takve 'tampon zone'. Štoviše, autor analizira ne samo odnose među državama na pravcu Istok-Zapad, nego također one na pravcu Sjever-Jug (uključivo Skandinaviju).